

Universitatea Babeș-Bolyai - Cluj-Napoca
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

**Strategii ale maternității transnaționale:
cazul femeilor din România**

- rezumat teză doctorat –

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Maria Roth

Doctorand:

Viorela Foamete-Ducu

2011

Introducere	5
I. Perspective teoretice privind relațiile transnaționale de familie	8
I.1. Transnaționalismul migrației ca orientare teoretică	8
I. 2 Conceptul de familie transnațională	14
I. 3. Conceptualizări ale maternității transnaționale	20
I. 4. Fenomenul de „afișare” a familiilor transnaționale	32
I. 5. Modelul îngrijirii transnaționale	36
II. Metodologia cercetării	47
II. 1. Argumentarea abordării metodologice a cercetării	47
II. 2. Descrierea terenului de cercetare	50
II. 3. Participanții la cercetare	51
II. 4. Metode de culegere a datelor	52
II. 5. Prelucrarea datelor	52
II. 6. Analiza datelor	54
III. Rapoarte de cercetare	67
III. 1. Migranții în viața comunităților transnaționale	68
III.1. 1. „Pierderile” prin migrația membrilor comunităților transnaționale	68
III. 1. 2. Rețele de migranți din comunitățile transnaționale	69
III. 1. 3. Impactul migrației asupra dezvoltării comunităților transnaționale	71
III. 2. Defăimarea mamelor migrante	77
III. 2. 1. “Micuțul Ciurea” și acuzarea femeilor migrante din România (nivel macro)	78
III. 2. 2. Discriminarea femeilor migrante în comunitățile lor de origine (nivel meso)	80
III. 2. 3. Discriminarea femeilor migrante în propriile familii (nivel micro)	84
III. 3. Împuternicirea femeilor migrante	87

III. 3.1. Narațiuni ale împuterniciri femeilor migrante	88
III. 3. 2. Redefinirea maternității	91
III. 3. 3. Împuternicirea prin acces la angajare	91
III. 3. 4. Împuternicirea prin constituirea de parteneriat cu soțul în migrație	92
III. 3. 5. Emanciparea educațională și profesională a femeilor migrante	94
III. 4. Strategii de susținere educațională a copiilor	99
III. 4. 1. Educația ca justificare a migrației	100
III. 4. 2. Educația copiilor migranți	102
III. 4. 3. Influențele transnaționalismului asupra orientării vocaționale a copiilor	107
III. 5. Strategii de transferare a îngrijirii în familiile transnaționale	111
III. 5. 1. Tradițiile din mediul rural privind transferului îngrijirii copiilor	112
III. 5. 2. Persoanele responsabile cu îngrijirea de acasă	113
III. 5. 3. Migrația persoanelor responsabile cu îngrijirea	117
III. 5. 4. Dificultăți în transferul îngrijirii	118
III. 6. Relaționarea în cadrul familiilor transnaționale	122
III. 6. 1. Utilizarea noilor tehnologii și a ritualurile de comunicare	123
III. 6. 2. Modalitățile de transport și creșterea mobilității	127
III. 7. Manifestarea maternității transnaționale	134
III. 7. 1. Modelul îngrijirii în cadrul maternității transnaționale	136
III. 7.2 Modelul funcționării maternității transnaționale	151
IV. Concluzii	157
IV. 1. Sumarul cercetării	157
IV. 2. Limitele cercetării	158
IV. 3. Recomandări privind politicile sociale	159
IV. 4. Noi direcții de cercetare ale familiilor transnaționale	161
Bibliografie	159

Anexa 1	<hr/>	174
Anexa 2	<hr/>	176

Cuvinte cheie: maternitate transnațională, transferul îngrijirii, îngrijire transnațională, defăimarea mamelor migrante, comunicare transnațională, împuternicirea femeilor

Introducere

În cercetarea mea am pornit cu dorința de a oferi un răspuns argumentat la acușările de „abandon al copiilor rămași acasă” practicat de femeile migrante și mi-am pus întrebarea firească legată de felul în care mamele migrante din România reușesc să-și îndeplinească transnațional rolul lor de mamă. Mai exact, am formulat întrebarea principală a cercetării în următorul fel: „Care sunt strategiile maternității transnaționale în cazul femeilor migrante din România?”. Însăși întrebarea presupune implicit un răspuns pozitiv, adică faptul că maternitatea transnațională funcționează.

Mi-am permis să cred că este nedrept să vorbim de „abandon în masă” în cazul atâtor femei (datele statistice în privința fenomenul migrației fiind încă instabile, ultima cifră vehiculată este de 2 milioane de migranți, dintre care aproape 50% femei, multe dintre ele mame transnaționale (Sandu et al, 2007). Numărul de copii cu cel puțin un părinte plecat străinătate, estimat de cercetători în 2008 a fost de 350 000 (dublând cifrele avansate în 2007) aproximativ 8% dintre copiii din România (Gallup, UNICEF, 2008).

I. Perspective teoretice privind relațiile transnaționale de familie

I.1. Transnaționalismul migrației ca orientare teoretică

La începutul anilor '90, antropologii Basch et al. (1994) din S.U.A au pus în evidență că migranții pe care îi studiau au dezvoltat practici transnaționale pe care teoriile migrației, atunci existente, nu le abordau. Ei au teoretizat transnaționalismul în migrație: procesele prin care migranții construiesc și mențin relații sociale multiple care leagă societățile lor de origine de societățile lor de locuire. Migranții trăiesc în comunități transnaționale (Levitt și Sørensen, 2005) sau în spații sociale transnaționale, iar cercetătorii care împărtășesc perspectiva transnațională asupra migrației se concentrează în special pe modul de viață transnațional. Este indicat ca migranții să fie

studiați într-un câmp social transnațional, definit de Levitt și Glick-Schiller (2004) ca o mulțime de rețele întrepătrunse de relații sociale, prin care se produce schimbul, organizarea și transformarea inegală a unor idei, practici și resurse. Câmpurile sociale naționale sunt constituite de cei care locuiesc în interiorul granițelor naționale, pe când cele transnaționale conectează actori, prin relații directe și indirecte, dincolo de granițe (Levitt și Sørensen, 2005). Migranții și urmașii lor rămân activi în țara de origine, în același timp în care se integrează în țara de destinație în diverse contexte: familie, social, economic, religie, politică și cultură (Levitt și Jaworsky, 2007)

I. 2 Conceptul de familie transnațională

Bryceson și Vuorela (2002, p.3) definesc *famiile transnaționale ca familii care trăiesc o parte sau cea mai mare parte din timp separat unii de alții, și totuși în laolaltă și creează ceva ce poate fi văzut ca sentimentul de bunăstare colectivă sau unitate, anume „familiaritatea” (family-hood) chiar traversând granițele naționale.*

Dacă în mod tradițional gospodăria presupunea un grup de oameni care locuiesc împreună și participă colectiv la îndeplinirea sarcinilor de bază reproductive și productive, cercetătorii familiilor transnaționale regândesc conceptul de gospodărie bazat pe ideea coabitării membrilor și iau în calcul separarea spațială. De exemplu, într-o gospodărie transnațională, un adult sau mai mulți (părinți sau copii adulți) produc venituri în străinătate, iar alți membri ai familiei sunt responsabili de funcțiile de reproducere, socializare și de consum în țara de origine. Această colaborare la viața gospodăriei există fără ca membrii activi să locuiască împreună.

Dincolo de studiile care au ca scop cercetarea directă a familiilor transnaționale, există și subdomenii ale acestei tematici. Astfel, în cadrul cercetării familiilor transnaționale se încadrează următoarele subdomenii: cercetarea maternității transnaționale (Hondagneu-Sotelo și Avila, 1997; Erel, 2002, LARG, 2005, Parreñas, 2001, 2005; Rajzman et al., 2003), care se axează pe strategiile mamelor de a-și manifesta maternitatea în relația cu copiii rămași în țară; cercetarea copilăriei transnaționale (Orellana et al, 2001, Dreby, 2007), copiii implicați în procesul migrației; paternitatea transnațională (Pribilsky, 2004), strategiilor taților de a-și manifesta rolul de părinte în relația cu copiii rămași în urmă; relaționare în cuplu transnațională (Pribilsky, 2004; Sørensen, 2005), care analizează implicațiile transnaționalismului asupra cuplului.

Anii '90 aduc inclusiv perspectiva de gen în studiul transnaționalismul migrației. Ca o consecință directă a combinării celor două abordări (transnaționalism și gen), studiul familiilor transnaționale s-a intensificat, apărând multe publicații pe această temă care încearcă să trateze subiectul din perspective multiple, cel mai adesea axate pe modul de funcționare și practicile zilnice derulate în cadrul acestor familii.

Una dintre direcțiile de cercetare accentuează ruptura, dezintegrarea familiilor transnaționale, greutățile pe care le întâmpină, efectele negative pe care le resimt membrii acestor familii prin faptul că sunt nevoiți să își trăiască viața în țări diferite.

O altă direcție, mai recentă, este aceea că familiile transnaționale reușesc să își construiască o identitate proprie și reușesc să funcționeze. Forțele care apropie aceste familii pot fi mai puternice decât forțele, fizice și legale, care le despart (Herrera Lima, 2001, Vourela, 2002).

Aceste familii, prin legăturile emoționale și financiare pe care le întrețin, pe de altă parte, prin mijloacele moderne de comunicații ce le ajută să nu se piardă între două lumi, reușesc să își construiască un spațiu social care le permite să stea în unitate, (Herrera Lima, 2001).

Studiile familiilor transnaționale, deși se concentrează foarte mult pe familia restrânsă (relația soț – soție – copii sau cu alte cuvinte tată – mamă – copii) și iau în calcul și familia mai largă (în care, pe lângă cuplul de bază și copiii acestuia, intră bunici, frați, surori, cumnați, cumnate, nepoți, nepoate, unchi, mătuși). Se pune accentul și pe modul în care familiile tinere migrante reușesc să țină legătura cu bătrânii rămași în urmă și reușesc să le asigure acestora suportul financiar, emoțional și îngrijirea de care au nevoie.

Legătura dintre feminizarea migrației și dezvoltarea studiilor familiilor transnaționale (Sørensen, 2005) se produce în special în forma în care feminismul atrage atenția asupra genderizării rolurilor în cadrul gospodăriilor și familiilor. Femeile sunt responsabile, în primul rând, de asigurarea confortului afectiv al familiei, iar lipsa lor este asociată cu destrămarea. Sunt și cercetători care văd în migrația femeilor o posibilitate de redefinire a relațiilor de gen (Morokvasick, 1984, 2004, 2007).

Pribilsky (2004) subliniază că nu doar migrarea femeilor duce spre redefinirea relațiilor de gen. Bărbații plecați trebuie să se descurce cu sarcini care, înainte de migrarea lor, intrau în atribuțiile femeilor: cumpărăturile, gătitul, curățenia, etc. Femeile rămase acasă trebuie și ele să preia din sarcinile pe care altă dată le făceau bărbații

(angajarea în activități temporare pentru a produce bani).

I. 3. Conceptualizări ale maternității transnaționale

Separarea spațială și temporală dintre femeii și familiile lor rămase în țările de origine a dus la apariția a ceea ce Hondagneu-Sotelo și Avila (1997) numeau *“maternitate transnațională”*: *strategiile maternale folosite de aceste femei pentru a păstra relația cu copiii lor rămași acasă*. Autoarele plasează accentul nu atât pe circuitul fizic al migrației, ci pe circuitul afecțiunii, îngrijirii și a suportului financiar care traversează granițele naționale.

Studiile având ca subiecți mamele plecate la lucru în alte țări au identificat o redefinire a conceptului de mamă, cu schimbarea accentului dinspre îngrijirea directă spre susținerea materială, oferirea de oportunități pe termen lung pentru copii. Raijman et al. (2003) au identificat o retorică specifică pentru maternitatea transnațională, care plasează responsabilitatea economică față de copii pe același loc, sau chiar ca fiind mai importantă decât prezența zilnică lângă ei.

Femeile încearcă să impună acest nou mod de definire a maternității chiar acasă, acolo unde lipsa lor poate fi judecată negativ. „Lapte, pantofi și școală” (Hondagneu-Sotelo și Avila, 1997) sunt dezideratele maternității transnaționale: susținerea și protecția copiilor, pregătirea lor pentru viitor.

În perioada plecării la muncă peste granița a mamelor, rolul de îngrijitor pentru copii este preluat de o altă femeie, care poate proveni dintre rude (bunici, sore, mame, soacre, mătuși, fiice mai mari, cumnate, verișoare etc.) sau dintre prietene, în unele cazuri chiar dintre persoane mai puțin apropiate: vecine, mame ale colegilor de școală a copiilor. Există și cazuri în care bărbații din familie (soț, tată, bunic, frate, unchi) preiau rolul de îngrijitor al copiilor. Putem vorbi despre o maternitate „împărtășită” (Moon, 2003) cu soțul sau o maternitate transferată între mamele „naturale” și mamele „surogat”.

Mamele fac eforturi ca să se asigure că persoana rămasă acasă cu copiii lor le va acorda acestora atenția și îngrijirea de care au nevoie, și nu le va pune în pericol siguranța (Hondagneu-Sotelo și Avila, 1997); de aceea, de cele mai multe ori sunt preferate bunicile (LARG, 2005). Din păcate sunt și cazuri în care alegerile pentru persoana care să aibă grijă de copii nu sunt bine făcute, iar aceștia devin chiar persecutați în lipsa mamelor lor (Sandu et al., 2008)

Teama cea mare a mamelor plecate este aceea că relația de afecțiune pe care

copiii o dezvoltă cu cei care îi îngrijesc direct va pune într-un con de umbră relația de afecțiune cu ele. În cazul copiilor mai mari apar de multe ori reacții de învinovățire a mamelor de către copii pentru faptul că au fost lăsați în grija altora (Schmalzbauer, 2004).

Autoritatea parentală devine destul de sensibilă în aceste cazuri pentru că relația dintre copii și adulți este destul de neclară și incertă (Sandu et al., 2008). Pe de o parte, copiii sunt învățați să își iubească și să își respecte mamele care nu sunt acasă, dar de cele mai multe ori deciziile directe, imediate privind viața lor o iau cei care îi îngrijesc acasă.

I.4. Fenomenul de „afișare” a familiilor transnaționale

Finch (2007) a definit și a argumentat importanța „afișării” familiilor în existența acestora. Ea susține că practicile de familie trebuie recunoscute ca atare de către alții și de către familiile însele pentru a avea sens, *această împărtășire a practicilor de familie constituind modul de „afișare” a familiei*. Cu alte cuvinte, afișarea unei familii este suma practicilor la care recurg membrii unei familii pentru a demonstra că ei aparțin unei familii funcționale, practici care sunt împărtășite de membri familiei, dar și de observatorii din exterior ai familiei, Conform lui Finch (2007, 2008), afișarea este esențială în cadrul unui context social unde relațiile de familie sunt din ce în ce mai diverse și mai fluide.

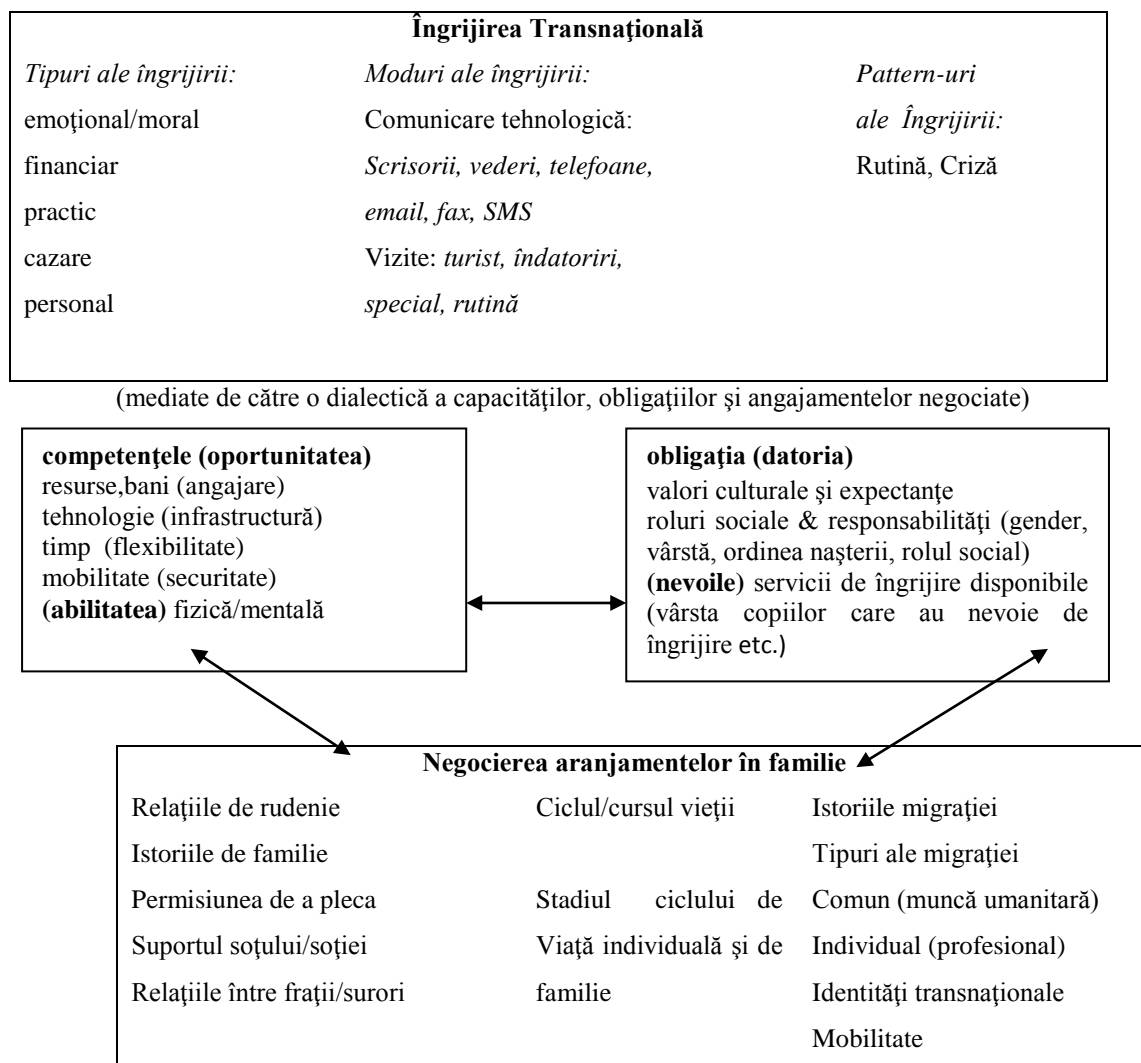
Factorul critic este faptul că *observatorii* trebuie să recunoască o acțiune drept constitutivă pentru afișarea familiei pentru ca aceasta să se valideze ca atare. Acest lucru este potențial problematic, în măsura în care anumite relații pot fi considerate de observatori a fi atât de îndepărtate de noțiunile lor preconceptionale despre viața de familie, încât ar putea refuza să recunoască anumite acțiuni drept afișări constitutive ale familiei, indiferent de intenția actorilor.

Almack (2008) ilustrează afișarea arătând că mamele lesbiene fac mai multe eforturi decât cele din cuplurile heterosexuale pentru a-și dovedi atașamentul față de copii, mai ales în fața propriilor părinți care refuză să le recunoască partenererele ca fiind egale cu părinții din cuplurile heterosexuale. În mod similar, practicile familiilor transnaționale pot să pară atât de contrare noțiunilor preconceptionale despre viața familială, încât acestea de asemenea pot fi respinse de către observatori ca afișări legitime ale familiei. (Heath et al., 2009).

I.5. Modelul îngrijirii transnaționale

Autoarele au prezentat modurile în care migranții își negociază relațiile de familie (Figura 1) și se angajează în negocierea responsabilităților de familie și îngrijire prin spațiu și timp, precum și prin diferitele stagii ale procesului de viață. Cercetarea lor a evidențiat multiple exemple de schimb reciproc al susținerii între membrii familiilor dincolo de granițele țărilor.

Reciprocitatea este foarte importantă, deoarece foarte multe cercetări au evidențiat susținerea pe care migranții o oferă celor de acasă, fără să ia în calcul rolul celorlalți membri în funcționarea familiilor transnaționale. Acest model ilustrează amestecul complex de motivații care articulează *schimbul* practicilor de îngrijire transnaționale care curg în ambele direcții – dinspre migranți spre țara de origine și invers.

Modelul îngrijirii transnaționale (Baldassar et al., 2007, p.205) (Figura nr. 1.)

II. Metodologia cercetării

II. 1. Argumentarea abordării metodologice a cercetării

Obiectivul cercetării mele a fost înțelegerea modului în care femeile reușesc să facă maternitatea transnațională să fie funcțională. Mai precis, am vrut să le aud – și să fac auzite – *vocile* acestor femei, povestea lor și a familiei lor privind episodul migrației din viața lor. Cercetarea mea asumă o abordare de natură feministă, ea s-a născut la impulsul discriminării, observată în mass-media, împotriva mamelor migrante; cercetarea a avut ca prim scop de a aduce la iveală experiențele de viață ale mamelor migrante.

Pornind de la conceptele teoretice prezentate în partea întâi a lucrării (maternitatea transnațională, funcționarea și afișarea familiile transnaționale) am generat întrebările cercetării, așa cum apar mai jos.

Întrebarea principală a cercetării: *Care sunt strategiile maternității transnaționale a femeilor din România?*

Întrebări secundare, deduse din întrebarea principală:

1. Ce efecte are migrația femeilor asupra rolului lor de femei în familiile transnaționale?
2. Cum se manifestă relaționarea transnațională între femeile migrante și membrii rămași acasă ai familiilor transnaționale?
3. Cum reușesc femeile migrante să păstreze legătura pentru a oferi îngrijire, în mod transnațional către ceilalți membri din familiile lor?

II. 2. Descrierea terenului de cercetare

Participanții la această cercetare au fost în majoritate din șapte comunități rurale: patru sate din comuna Mociu din județul Cluj; și satele Dumitra, Parva și Feldru din județul Bistrița-Năsăud. La aceștia se adaugă câțiva membri ai familiilor transnaționale pe care i-am întâlnit într-un alt context (Cluj-Napoca) și în călătoriile cu avionul pe rutele migranților, persoane care au fost de acord să-mi ofere interviuri

Adunarea datelor s-a derulat în perioada verii (iulie - august 2008), perioadă de concedii pentru migranți. Datorită caselor noi, foarte moderne și a mașinilor cu numere străine, am trăit adesea senzația – mai ales în comunitățile din Bistrița-Năsăud – că mă aflu în Spania. Comunitățile acestea sunt puternic marcate de fenomenul migrației, nu

doar pentru că prin banii aduși în țară s-au construit foarte multe locuințe noi și moderne, ci și pentru că toți membrii ne-migranți ai comunității, fiecare având rude și prieteni printre migranții, sunt implicați indirect în acest fenomen. Multe dintre discuțiile din comunitate, cel puțin în această perioadă de vară, erau axate pe ce se întâmplă „acolo”, în țara de migrație.

II. 3. Participanții la cercetare

Participanții au fost membri ai familiilor transnaționale și persoane cheie: reprezentanți ai administrației locale, ai ONG-urilor, personal didactic.

Tabelul nr.1. Participanții la cercetare

37 participanți la cercetare	
7 membri ai comunităților transnaționale	
	5 Personaje cheie: Tanti Viorica – învățătoare pensionată, Mălina – învățătoare, Vasilica, reprezentant ONG, Lia și domnul Pavelsecu – reprezentanți ai autorităților locale
	2 Vecine femei : Rica, vecina Mioarei si Vecina Verei (si ea membră a unei familii transnaționale)
30 membri ai familiilor transnaționale	
Soți și copii	
	4 Soți: Soțul Ileanei, Soțul Silviei, Soțul Verei, Soțul Ioanei
	4 Copii ai migranților (1 adolescent Radu, 1 adolescentă Ionela și 2 tinere, Fiica Taniei si Matilda)
22 Femei din familia transnaționale	
	6 femei non-migrante Mama Dariei, Soacra Norei, Sanda, Lăcrimioara, Mariana, Mama Mariei
	16 femei migrante: Mirela, Cristina, Augusta, Paula, Lola, Mia, Vera, Ani, Felicia, Carmen, Maria, Emilia, Cumnata Verei, (3 fără copii încă) Monica, Viki, Flora

Respondenții au fost identificați, folosind criteriu identificării familiilor cu copii în care femeia a migrat la muncă în străinătate cel puțin 3 luni, cu ajutorul personajelor

cheie (toate femei): un reprezentat al unui ONG în Mociu, o profesoară pensionară în Dumitra și o tânără învățătoare în Parva. Uneori a fost folosită și metode bulgărelui de zăpadă, prin indicarea de posibili respondenți de către alții.

II. 4. Metode de culegere a datelor

Această lucrare este bazată pe 34 interviuri individuale deschise, cu întrebări centrate în jurul întrebărilor cercetării prezentate mai sus. Trei dintre participanți au fost prezenți doar în cadrul interviurilor de grup (Mama Mariei, soțul Verei și vecina Verei).

Interviuri de grup : 1. Flora, soțul ei în ultima parte și Mălina; 2. Mirela, fiicele ei adolescente și Vasilica; 3. Soțul Verei și cumnata Verei; 4. Vera, Mălina și vecina Verei; 5. Lia și Vasilica 6. Maria și mama Mariei.

La interviurile de grup au participat diferiți membri ai comunităților transnaționale, în special femei (mame migrante, femei care îngrijeau copii acasă, femei personaje cheie, femei vecine). În aceste discuții am perceput nevoia femeilor migrante de a fi auzite, de a fi înțelese și de a se apăra de vina pe care societatea o îndreaptă asupra lor, aceea de a-și părăsi casele și a distruge familiile.

Oportunitatea de a vorbi despre aceste subiecte a fost foarte mult apreciată de femei: ele erau conștiente de acuzații și doreau o șansă de a se apăra. Durata interviurilor a fost în medie de 50 de minute. Toate numele folosite în această lucrare sunt pseudonime.

II. 5. Prelucrarea datelor

Codarea protocoalelor interviurilor transcrise s-a realizat cu ajutorul programului de analiză calitativă MAXQDA 2007. Pe baza codurilor s-au generat 6 teme principale.

Pentru analiza narativă, pregătirea protocoalelor a constat în reconstituirea narațiunilor pe baza interviurilor. Personajul principal pentru fiecare narațiune a fost mama migrantă, iar naratorii au fost: fie ele însele, fie un personaj secundar (în cazul interviurilor cu membrii familiei, care au relatat despre o mamă migrantă), fie naratori multipli (personaje secundare care au povestit despre migrația mamei, sau doar au repovestit o narațiune pe care o știau din alte surse). Tema principală narațiunilor a fost migrația, iar subiectul fiecărei narațiuni a fost relația personajului principal, femeia migrantă, cu familia.

II. 6. Analiza datelor

Analiza tematică: Pe baza codurilor definite, prin sistematizarea lor, am avut în final 6 teme principale:

1. Comunitățile transnaționale cu subcategoriile *Banii și Contactul între români în străinătate*

2. Împuternicirea cu subcategoriile *Economii, Conștiința pozitivă de migrant, Afaceri, Angajarea în țară la întoarcere, Educația femeilor migrante, Oportunități de carieră, Parteneriat*

3. Suportul educațional cu subcategoriile *Educația, Migrația copiilor, Limba*

4. Transferul îngrijirii cu subcategoriile *Transferul îngrijirii, Transferul îngrijirii problematic*

5. Relaționarea transnațională cu subcategoriile *Remitere, Telefon, Internet, Pachete, Cadouri, Vizite*

6. Defăimarea cu subcategoriile *Discriminare, Acuzarea în familie*

Pentru fiecare dintre aceste teme a fost generat un raport de cercetare separat care se află în partea a treia a lucrării.

Analiza Narativă: Datorită naturii întrebărilor mele care vizau experiențe de viață – experiența migrației personale sau a altor persoane –s-au evidențiat personaje în mai multe narațiuni având subiect migrația personală sau a altei femei. Analiza mea narativă s-a axat pe conținutul narațiunilor, nu pe structura lor. Naratiunile au ca schemă uzuală o poveste despre mama care migrează pentru bani și își susține copiii acasă sau în străinătate, prin transferul îngrijirii către alte femei din familie, folosind mijloacele relaționării transnaționale. Am generat 21 de narațiuni ale mamelor migrante.

III. Rapoarte de cercetare

În această parte a lucrării am realizat analiza și interpretarea datelor cercetării. Pentru analiza datelor am folosit temele și narațiunile prezentate în partea a doua a lucrării. Cele șase teme centrale, anume, *comunitățile transnaționale, defăimarea, împuternicirea, suportul educațional, transferul îngrijirii și relaționarea transnațională*, au fost abordate în subcapitole separate. Pentru ilustrarea argumentării mele, am folosit fragmente din interviuri care au stat la baza analizei tematice și selecții din narațiunile generate prin analiza narativă. Pentru interpretarea datelor am folosit

repere teoretice descrise în prima parte a lucrării.

III. 1. Migrații în viața comunităților transnaționale

III.1. 1. „Pierderile” prin migrația membrilor comunităților transnaționale

Se vorbește foarte mult despre „pierderile” prin migrație – lipsa forței de muncă, copiii rămași singuri acasă, imaginea proastă a României creată de „infracțiunile” migranților, dar foarte puțin se vorbește despre „câștiguri”. Nu mă refer aici la câștigurile directe, ale fiecărui migrant și ale familiei acestuia, care sunt, până la un punct, implicite și asumate ca făcând parte dintr-un proiect de migrație, ci la „câștigurile” comunităților de plecare, precum și la cele ale României. Deoarece, dincolo de banii trimiși și cheltuiți în țară de migranți, care pun în mișcare economia sunt și alte efecte pozitive ale acestui fenomen social în comunitățile de origine ale migranților influențând direct modernizarea lor

III. 1. 2. Rețele de migranți ale comunităților transnaționale

În satele în care s-a derulat cercetarea, au putut fi observate două tipuri de rețele, după cum urmează. Primul, mai des utilizat în migrația circulară, unde migranții petrec perioade mai scurte de timp („sezoane” sau „stagiuni”) în țara de destinație, este un tip de rețea axat pe domenii de activități: servicii de îngrijire, servicii de curățenie, construcții, agricultură etc. Aceste rețele sunt *genderizate*, așa cum sunt și domeniile de activitate, și oferă de regulă soluții directe: locul de muncă disponibil, perioada de lucru, suma de bani încasată, uneori chiar și cazarea. Cel de-al doilea tip de rețele, mai des întâlnit în cazul migranților care își petrec perioade lungi (mulți ani) de timp în străinătate, se bazează pe relația de rudenie dintre migranți. În ultimii ani femeile au început să fie deschizătoare de drumuri, pentru că au posibilitatea să găsească mai repede și mai ușor de lucru.

III. 1. 3. Impactul migrației asupra dezvoltării comunităților trans-naționale

Cercetarea prezentă a relevat modul în care se întâlnesc lumi multiple în comunitățile de plecare, lumi în care trăiesc atât migranții, cât și cei rămași acasă. Astfel, într-o singură comunitate se poate simți influența directă a mai multor țări de destinație – Spania, Italia, Anglia, Irlanda – care impune celor de acasă un mod complex de raportare la mai multe țări. Acest melanj al destinațiilor multiple se

răsfrânge dincolo de familiile transnaționale, și asupra comunităților, de la servicii dezvoltate în direcția menținerii acestor legături multiple, cum ar fi firmele de transport extern, până la modul de viață al celor de acasă, care își organizează gospodăriile „ca în Spania”, „ca în Italia” sau „ca în Anglia” etc. Chiar și familiile fără migranți împrumută din stilul de viață al vecinilor, în sensul simbolic – primind cadou anumite obiecte de proveniență străină, sau cumpărându-le – sau în cel practic, prin administrarea propriei gospodării după modele preluate. Mai mult, până mai ieri, căsătoriile în satele din România se făceau în proximitatea spațială, în schimb acum întâlnim căsătorii cu români din alte colțuri ale țării, pe care aceștia i-au întâlnit în străinătate.

III. 2. Defăimarea mamelor migrante

III. 2. 1. “Micuțul Ciurea” și acuzarea femeilor migrante din România (nivel macro)

În România, migrația pentru muncă în străinătate s-a intensificat, astfel numărul familiilor transnaționale a crescut puternic: cifra exactă a acestora este greu de estimat. De regulă, migrează majoritatea membrilor activi ai familiilor, lăsând acasă copiii, bătrânii și bolnavii. Migranții încearcă să susțină de la distanță acești membri ai familiilor, dependenți de ei. Presa din România a mediatizat negativ plecarea părinților, în special a mamelor. Părinții migranți au fost acuzați de „abandon”, iar copiii acestora au fost considerați „victime”. Astfel, în data de 3 octombrie 2007, unul dintre ziarurile românești (Evenimentul Zilei) accentuează “drama” vorbind despre sinuciderile acestor copii. “

“Un băiat de numai 12 ani s-a sinucis luni, 1 octombrie, de dorul mamei care urma să se întoarcă la lucru în Italia. Este numai un caz dintr-un șir mai lung de situații dramatice, din ultimii ani.... Un copil de 12 ani s-a spânzurat pentru a scăpa de singurătate. Andrei Ciurea, un copil de numai 12 ani, din comuna argeșeană Valea Danului, s-a spânzurat, după ce a aflat că mama lui are de gând să plece din nou la muncă în Italia, pentru a-și putea întreține cei trei copii” (Evenimentul Zilei).

Mai mult, în februarie 2009, presa internațională (New York Times) mediatizează situația “dramatică” a copiilor rămași singuri acasă în România, relatând cazul micuțului Ciurea, din Valea Danului care s-a sinucis în urmă cu doi ani. În acest articol, copilul apare sub numele de Ștefan Ciurea, Evenimentul Zilei îl prezenta (în

urmă cu doi ani) sub numele de Andrei Ciurea. Scrisoarea de adio a copilului prezentată atât în 2007 în presa națională din România, cât și în 2009 în presa internațională este în linii mari identică

R. S. Parreñas (2009), menționând acest articol din New York Times, atrage atenția asupra nedreptății acuzării mamelor migrante din România de neglijarea copiilor rămași acasă, la fel ca în cazul mămicilor migrante din Filipine și Polonia. Ea enumeră România pe lângă Polonia și Ucraina ca țări din Europa de Est din care femeile migrează în mod predominant și lasă copiii în țara de plecare, iar acasă ele sunt acuzate de neglijență.

III. 2. 2. Discriminarea femeilor migrante în comunitățile lor de origine (nivel meso)

Femeile migrante sunt privite chiar de concetățenii lor cu suspiciune și acuzate că pun în pericol viața familiei lor. Sunt în special vehemente femeile din comunitate în a acuza mamele migrante. Ele recunosc că acești copii au într-adevăr mai mult sprijin material, dar consideră că educația oferită de alții în locul mamei nu este una adecvată.

Mămicile din țară, chiar și cele care au soții plecați, declară că nu pot înțelege cum aceste femei își sacrifică copiii pentru bani. Este acceptată plecarea tatălui ca un act de suport financiar pentru familie, chiar dacă acesta rupe relația cu familia. Un exemplu în acest sens l-am întâlnit într-un interviu de grup în care o femeie migrantă era acuzată de faptul că își neglijează fiica, de către o femeie al cărei soț migrase de ani buni în Spania. Soțul migrant a intrat într-o relație de concubinaj cu o consăteană, migrantă și ea, relație acceptată de soție, pentru că bărbatul trimitea bani la copii și în rarele vizite în țară venea să locuiască împreună cu ea și copiii. Chiar dacă aceștia au aflat din sat de relația tatălui lor cu cealaltă femeie, și sufereau din cauza aceasta, mămica susținea că durerea copiilor ei este totuși mult mai mică decât durerea fetei a cărei mamă migrase împreună cu tatăl și care se afla în îngrijirea bunicilor materni. Cu alte cuvinte, această femeie argumenta că prezența mamei lângă copii este mai importantă decât integritatea rolului tatălui.

Reprezentanți ai ONG-urilor locale, lucrătorii sociali de la primărie, cadrele didactice, toate femei, care au participat la cercetarea noastră, și-au manifestat această atitudine de învinovățire, în special a mămicilor migrante, pentru situația familiilor lor.

O linie de acuzare era comportamentul deviant al copiilor rămași acasă fără supravegherea mamelor care ar duce spre delicvență. În momentul în care le-am rugat

să exemplifice cazuri din comunitate și să trecem de la opinia generală spre concret, nu au reușit să identifice nici un caz de acest fel în comunitatea lor. “...Așa ceva la noi nu se întâmplă, dar nu le-ați văzut la televizor?” (Lia). Influența media se revarsă în mod direct în interiorul părerilor susținute de membrii comunității, chiar dacă realitatea pe care o trăiesc contrazice mesajul primit.

III. 2. 3. Discriminarea femeilor migrante în propriile familii (nivel micro)

Radu și Ioana sunt doar doi dintre adolescenții care, în primele minute ale interviului cu ei, au insistat să sublinieze că, deși au plecat la muncă în străinătate, mamele lor îi iubesc foarte mult și îi întrețin de la distanță. Este interesant că în cazul celor doi, tații erau tot plecați, dar tinerii erau atenți să se asigure că eu, ca interlocutor, nu le acuz mamele pentru că au migrat. Acești copii trebuie întotdeauna să confrunte „compasiunea” colegilor, a vecinilor, profesorilor și rudelor, care nu înțeleg „ce suflet au aceste mame care îi părăsesc”. În consecință, copiii sunt obligați ori să ia poziție și să-și apere mamele cu zel, ori să joace rolul dublu în care să aprobe acuzele aduse mamei pe de o parte, și să ofere iubire mamei pe de altă parte, sau iarăși să între în rând cu cei care discriminează și să își acuze și ei mamele chiar în mod direct.

Situația este foarte delicată, în special în cazul copiilor mai mici, care nu reușesc să-și formeze propria imagine despre relația cu părinții și care sunt mult mai receptivi la cei care îi cresc în mod direct, la cei cu care trăiesc zi de zi. Acesta este cazul fiicei Verei, o mamă migrantă care a trebuit să se întoarcă acasă deoarece fiica ei, în clasa întâi, avea dificultăți la școală, și atât învățătoarea, cât și bunicii care creșteau copila au considerat că absența mamei a fost cauza lipsei ei de succes. Vera crede că de fapt mama ei, bunica fetei este vinovată înainte de toate, răsfățând-o și neimpunându-i să studieze deoarece „bietul copil are probleme oricum, și nici nu are mamă”, o idee pe care a inoculat-o și fetei. Vera spunea că și ea s-ar îmbolnăvi, dacă cineva i-ar repeta la infinit că este bolnavă: „Bunicii au greșit; i-au spus că mama ei e dusă și de dorul mamei nu mai poate învăța.” (Vera)

III. 3. Împuternicirea femeilor migrante

III. 3.1. Narațiuni ale împuterniciri femeilor migrante

Soțul *Norei* a plecat în 2003 în Spania. După doi ani, sub presiunea bănuielilor că soțul ei ar înșela-o, la îndemnul mamei bărbatului care i-a dat bani pentru călătorie, Nora a plecat în Spania să încerce să își salveze relația de cuplu. Soțul ei nu se descurca în Spania, avea datorii cu chiria acolo, și Nora a decis să rămână să îl ajute. Ea lucrează ca menajeră la 10 familii și câștigă „*mai mult ea decât el*”. De trei ani, de când Nora lucrează cu soțul ei în Spania, fiind și mult mai atentă la cheltuieli, cuplul a reușit să strângă bani: „*anul trecut au reușit să aducă în țară un miliard două sute cincizeci de milioane....bani pe care nu îi strângi într-o viață aici*”.

Soțul *Mariei* a plecat în Italia în 2000, după câteva săptămâni de la nunta lor: „*Ne-am căsătorit în 4 noiembrie și în 20 decembrie el a plecat*”. După opt luni, Maria s-a alăturat soțului în Italia. După patru ani s-a născut fiul lor Ionuț. Băiatul a fost adus și lăsat în țară, pentru că Maria nu reușea și să muncească și să aibă grijă de copil în Italia. La începutul anului 2008, Ionuț, care a împlinit 4 ani, a refuzat să își mai lase mama să plece. Din moment ce îi este foarte greu să îl crească în Italia, Maria a trebuit să aleagă între fiu și soț, și a ales ca acum să stea cu copilul care are nevoie de ea. Maria reușise nu doar să câștige bani în Italia, dar chiar să își construiască o carieră profesională. Lucra de câțiva ani la o tipografie, unde a fost promovată ca șef de echipă. Era una dintre puținii migranți din firmă și a reușit să se integreze foarte bine. Întoarcerea acasă nu a însemnat pentru Maria doar despărțirea de soț, care a rămas să muncească în continuare pentru familie, dar și renunțarea la statutul ei profesional. În România, această șansă de integrare profesională este destul de îndepărtată. Cu toate acestea, Maria a învățat din experiența ei de migrație că poate reuși profesional și speră ca din banii strânși din migrație să își deschidă în România, împreună cu alți membrii ai familiei care au migrat, o mică afacere.

Mia a plecat de cinci ani în Spania pentru a-și urma soțul. Inițial, primii doi ani, se întorcea după fiecare trei luni, pentru trei luni, în țară. Doi ani a lucrat la o firmă de curățenie, și datorită hărniciei și implicării ei, a primit o ofertă de lucru la o tipografie. Mia a fost foarte flatată că i s-a oferit acest loc de muncă într-o firmă în care sunt foarte puțini migranți. A ajuns în această tipografie ca reprezentant al firmei de curățenie la care lucra. Patronul a apreciat hărnicia ei și i-a oferit această oportunitate. O altă

apreciere a muncii sale o are Mia din partea unei familii de bătrâni, gazdele sale care nu au copii în Spania și o tratează pe Mia ca membru de familie. Reușita ei profesională, să lucreze la o firmă de tipografie ca angajat permanent, nu poate fi reprodusă în România. Mia are 38 ani și i-ar fi foarte greu să găsească un loc de muncă similar la vârsta ei. Problema este că Mia a ales între aprecierea muncii sale și rolul de mamă. Fiica ei a rămas singură în țară de la vârsta de 10 ani. Dar pentru că nu are nici o variantă de a lucra în România, Mia e hotărâtă să lucreze în Spania minim 10 ani ca să poată beneficia de pensie.

III. 3. 2. Redefinirea maternității

Aceste femei sunt susținătorii financiari principali ai familiilor lor, iar motivul lor de a migra au fost nevoile materiale ale familiei. Toate respondentele de mai sus, dar și alte participante la această cercetare au ales să migreze datorită lipsei banilor: pentru o locuință mai decentă, pentru a-și crește copiii și a-i susține să studieze. Tania avea doi copii studenți pe care trebuia să-i susțină. Daria era mamă singură și avea un copil de întreținut. Augusta a plecat pentru că aveau doi copii și locuiau, împreună cu soțul și copiii, într-o singură cameră și o bucătărie. Mirela a fost nevoită să migreze pentru că soțul ei, care inițial a dorit să migreze în Portugalia, a luat un împrumut de la bancă, a girat cu casa, a fost înșelat și a pierdut banii

III. 3. 3. Împuternicirea prin acces la angajare

Pentru femeile din aceste sate, migrarea reprezintă oportunitatea de a-și găsi un loc de muncă, la care nu au acces acasă, deoarece nu sunt angajatori la ele acasă.

Femeile migrează *singure*, de regulă cele din Cluj, și pleacă pentru perioade scurte de timp. Își găsesc de lucru prin agenții de muncă sau prin rețea – alte femei prietene sau rude. Uneori sunt urmate de soți. Migrația lor este mai degrabă una ciclică (3-4 luni în afară, 2-3 luni acasă). În multe cazuri, ele își păstrează locul de muncă prin „schimb de ture” cu o altă migrantă din familie. A recurge la această formă de migrație este motivată de ele prin incapacitatea de a sta departe de familiile lor pentru o perioadă lungă. Acest tip de migrație pare să fie asociată cu doar o țară țintă, Italia. Femeile extind perioada lor de migrație atunci când un alt membru de familie începe să le însoțească (soți, surori, verișoare). În aceeași comunitate, bărbații care migrează singuri (indiferent de țara de destinație), petrec mult mai mult timp plecați de la

familie. Deși timpul petrecut împreună acasă cu familia este mult mai lung în comparație cu bărbații, femeile migrante sunt văzute negativ de către comunitate. Astfel, este preferabil în comunitate să plece bărbații care și aduc acasă mai mulți bani, datorită tipurilor de muncă mai bine plătite și timpului mai lung petrecut la muncă. Familiile care au membri de familie femei care migrează sunt considerate familii cu un mare risc de dezintegrare. Femeile sunt ignorate de comunitate ca principali producători de venituri, și acest rol nu este direct recunoscut de propriile familii. Prioritatea rolului feminin ca îngrijitor direct contra câștigării de bani este reîntărită chiar de femeile migrante: „*Trebuie să fac asta pentru bani, dar a fi împreună cu ei, a le oferi grijă este tot ceea ce îmi doresc*” (Augusta).

III. 3. 4. Împuternicirea prin constituirea de parteneriat cu soțul în migrație

Atunci când femeile migrează împreună cu partenerul de cuplu au oportunitatea să își negocieze relația de cuplu. Femeile din județul Bistrița-Năsăud migrează deseori urmându-și soțul. Uneori cuplul migrează împreună, dar femeile de obicei pleacă pentru câteva luni sau ani după ce soțul a migrat. În aceste comunități, există un număr mare de rețele de rudenie în migrație, bărbații din familie fiind primii care pleacă. Femeile migrante reușesc să se implice ca parteneri egali în cuplu prin migrație, participând în egală măsură la veniturile și deciziile din familie sau chiar devenind liderii cuplului:

Situația este răsturnată, deoarece soțul deseori își pierde statutul social și profesional prin migrație și devine dezorientat. În această situație, femeile preiau controlul. Subliniez că femeile din studiul meu au plecat din sate din România, unde, în timpul comunismului, chiar dacă aveau un loc de muncă în orașul din apropiere și erau relativ educate – datorită naturii administrației sociale care se aștepta ca orice tânăr să studieze cel puțin până la nivel de școală profesională sau liceu, fiind apoi plasat la un loc de muncă obligatoriu – ele erau totuși, în general, subordonate bărbaților. Le-a lipsit puterea să decidă în familie și erau responsabile în mare parte cu îngrijirea copiilor și a bătrânilor, fără o emancipare reală provenită din înțelegerea statutului lor, care era pur formal.

Pentru femei, această participare împreună cu soțul la susținerea financiară a familiilor prin migrație este mai mult decât un simplu proiect de muncă în străinătate.

Acesta presupune implicarea lor în cuplu ca parteneri egali, uneori chiar coordonarea cuplului pentru scopuri comune (Morokvasik, 1984. 2007).

III. 3. 5. Emanciparea educațională și profesională a femeilor migrante

Dincolo de beneficiile materiale, migrația oferă acestor femei și alte câștiguri: încrederea în sine ca rezultat al aducerii banilor pentru familie, urmată de dorința și chiar reușita de a avansa profesional.

Pentru femei, acest tip de participare la susținerea financiară a cuplului prin migrație, împreună cu soții lor sau singure este mai mult decât un simplu proiect de muncă în străinătate. Ea presupune implicarea lor în cuplu ca parteneri egali, uneori chiar de gestionare a vieții de cuplu pentru interesul comun (fie la acasă sau în străinătate).

Un efect major îl are experiența migrației pentru femeie în ceea ce privește încrederea lor în capacitatea de a se dezvolta profesional. Augusta, Emilia, Lola, Monica și Viki doresc și ele să își continue studiile. Augusta, în perioada în care lucra ca menajeră în Italia, și-a finalizat facultatea în țară, și în momentul întoarcerii în țară, ea s-a angajat la singura filială de bancă în satul ei. Lola dorește să studieze în Spania. Emilia în România. Viki și Monica au studiat deja în străinătate (Marea Britanie și respectiv Grecia).

Astfel, putem vorbi despre o emancipare a acestor femei plecate din satele din România unde nu aveau nici o perspectivă și care au trăit o experiență a reușitei

III. 4. Strategii de susținere educațională a copiilor

III. 4. 1. Educația ca justificare a migrației

Cei mai mulți respondenți au situat susținerea materială a copiilor pentru studii ca fiind principalul argument pentru migrație (mai ales în cazul mamelor migrante fără să fie însoțite de soț). Ei își doresc să asigure un viitor copiilor, unul mai bun decât al lor. La extremă, întâlnim cazuri în care părinții renunță la proiectul lor de migrație, deoarece copiii întâmpină dificultăți acasă și la școală. Vera și Mirela au fost puse în situația de a alege între munca în străinătate și starea de bine a copiilor lor, și au ales să se întoarcă în țară

III. 4. 2. Educația copiilor migranți

De asemenea, întâlnim situații în care părinții însoțiți de copii depun eforturi suplimentare pentru a pregăti copiii pentru o eventuală reîntoarcere în țară și integrarea lor în sistemul educațional de aici. Dan este și el unul din numeroșii copii din România care balansează între două sisteme educaționale. El a început școala în Spania, iar apoi, după patru ani, a trebuit să se adapteze la sistemul de învățământ românesc, atunci când familia a decis că se întorcă acasă. Întâlnim și situații contrare, în care părinții nu se mai întorc în țară, chiar dacă și-ar dori, deoarece copiii care i-au însoțit au intrat deja într-un sistem de educație în țara de destinație, și le-ar fi greu să se reintegreze în România. Emilia a încercat să-și învețe copilul, în orele ei libere, să scrie și să citească românește, deoarece nu a existat posibilitatea de predarea a limbii române disponibile în zona lor în Spania. Părinții migranți au dificultăți în predarea limbii române copiilor lor, mai ales deoarece copiii nu văd motivul pentru acest lucru: "nu este de ajuns că am învățat spaniola?" Femeile ca Emilia au sarcina de a menține identitatea românească copiilor lor. Astfel, pe lângă participarea la susținerea financiară a familiei, acestea asigură, de asemenea identitatea românească a copiilor care își urmează părinții ca migranți

III. 4. 3. Influențele transnaționalismului asupra orientării vocaționale a copiilor

Astfel, susținerea emoțională și educațională de care copiii au nevoie este realizată de părinții migranți prin strategiile menționate în această lucrare. În schimb, s-a evidențiat un alt fenomen: dorința copiilor cu părinți migranți de a nu își continua studiile și de a se lansa destul de devreme în activități care să ofere venituri. De cele mai multe ori, aceștia își doresc să urmeze exemplul părinților. Aceste date diferă de cele obținute în alte cercetări realizate pe populații din alte zone ale lumii, unde copiii de acasă reușesc să își continue studiile și să depășească statutul social al părinților lor migranți (Schmalzbauer, 2008).

Radu, care în săptămâna în care a fost intervievat, a împlinit 18 ani și tocmai își finalizase studiile de liceu, era deja angajat de două săptămâni la un atelier auto și dorea foarte tare să își urmeze părinții în Italia și să își caute acolo de lucru. Nu știa dacă planul lui va reuși, pentru că părinții aveau un plan contrar: ei vroiau să se întorcă

definitiv acasă (după 8 ani de absență), să își construiască o locuință și să îl susțină financiar pe Radu pentru a urma cursurile unei facultăți.

Mai mult, chiar dacă părinții sunt în țară, dar alți membri ai familiei au migrat, există tendința de a se renunța la studii și a migra. Interviuurile cu membrii comunității transnaționale au evidențiat, că tinerii, care termină liceul tind să migreze în special, chiar dacă nu aparțin unei familii transnaționale. Aparținând unei familii transnaționale, în care viața este împărțită între România și țările de destinație, tinerii își dezvoltă un mod transnațional de a trăi, chiar dacă ei nu au migrat încă, prin legăturile cu prietenii lor migranți, cu obiectele care glisează între lumile cu care ei vin în contact și care le populează viața, modul de viață transnațional devenind cel mai ușor de conceput și cel mai dorit. A studia și a-ți construi o carieră profesională în țară nu este un exemplu pe care ei l-ar putea percepe în comunitatea lor imediată.

Totodată, în cercetarea noastră de teren am observat atitudini de alegere a studiilor după liceu a copiilor cu părinți migranți, în funcție de piața forței de muncă migrantă. Astfel, pentru fiica cea mare a Ileanei, proiectul de migrație al mamei ei este un exemplu de viață. Chiar dacă ar putea să meargă la facultate, ea a ales să studieze pentru a deveni asistentă medicală, deoarece poate obține un contract de angajare în străinătate foarte ușor după doi ani de practică în țară.

III. 5. Strategii de transferare a îngrijirii în familiile transnaționale

III. 5. 1. Tradițiile din mediul rural privind transferului îngrijirii copiilor

În satele din România, îngrijirea oferită persoanelor dependente – copii, bolnavi și bătrâni – a fost, chiar sub comunism, și a rămas după aceea, responsabilitatea principală a femeilor din familie. Nici înainte, nici după căderea comunismului femeile nu și-au permis să fie doar mame, din moment ce erau nevoite să participe la câștigarea existenței familiei – obligatorie înainte, dictată de nevoie după, deoarece venitul familiilor a scăzut din cauza restructurărilor puternice post-comuniste ale forței de muncă (Pasti, 2003). Mai mult, în sate nu a fost și nu este un sistem de îngrijire instituțională adecvată pentru copii (grădinițele, unde există, au program de doar 4 ore).

Astfel, în îngrijirea copiilor, dar și a altor membri de familie, aceste femei cer întotdeauna ajutor: copiii și bolnavii au ajuns sub responsabilitatea bunicilor sau a altor femei, cel mai des din cadrul familiei, dar și a vecinelor, care au preluat sarcina pentru

că erau acasă.

Forme diverse ale transferului grijii sunt de aceea o veche practică în satele românești. Totuși, în pofida tradiției, când se vorbește despre femeile migrante care folosesc transferul grijii, publicul devine critic referitor la aceasta ca la o strategie a maternității transnaționale.

III. 5. 2. Persoanele responsabile cu îngrijirea de acasă

Copiii, mai ales când sunt foarte mici, rămân în grija *bunicilor*, preferabil din partea mamei. Acesta este și cazul copilului Mariei care a rămas de la patru luni până la patru ani în grija bunicilor.

Am găsit în întreaga cercetare de teren doar trei cazuri când femeile migrante au fost ajutate de către femei plătite: Mia, care, așa cum am prezentat mai sus, a plătit două femei să aibă grijă de fetița ei acasă; Vera și sora Mariei care au plătit tinere din satele lor să vină în Spania și să aibă grijă de copii acolo.

În cercetarea mea de teren am găsit doar două cazuri unde bărbatul a fost direct responsabil pentru asigurarea grijii: soțul Ileanei și soțul Augustei. Dar și în aceste două cazuri, bărbații de acasă au primit susținere de la alte femei rude în acest proces de îngrijire a copiilor mici: soțul Ileanei a fost ajutat de fiica cea mare, iar soțul Augustei de către sora Augustei. Acesta este o modalitate a bărbaților de a păstra puterea în cuplu, chiar dacă femeile devin principali susținători financiari (Pasti, 2003).

Situația este similar cu cea observată în alte societăți în care migrația devine puternic feminizată. (Parreñas 2006, 2009 pentru Filipine, Tolstokorova, 2008, 2009 pentru Ucraina).

III. 5. 3. Migrația persoanelor responsabile cu îngrijirea

Femeile migrante cer ajutor și pentru copiii care migrează împreună cu ele. Pe lângă migrația legată de muncă a femeilor, întâlnim migrația altor femei pentru susținerea familiei, din interior sau din exterior, pentru bani: bunicile, sorele, nepoatele sau femeile tinere din satul de baștină. Este foarte puțin pusă în discuție rolul acestor femei din România, atât acasă cât și în străinătate, care preiau sarcinile de îngrijitor de la femeile migrante angajate în practici de câștigare de bani. În schimb, prin munca lor, chiar dacă nu este plătită, ele participă indirect în creșterea venitului familiei, făcând posibilă migrația altor femei.

Lăcrămioara, acasă cu un copil după ce soțul ei a plecat la muncă în străinătate, are grijă și de un nepot, de asemenea, fiul cel mare al sorei ei, care a migrat în Spania, cu doi copii mai mici. Pe lângă faptul că ea are grijă de copiii în țară, de asemenea, ea merge în Spania pentru trei luni în fiecare an pentru a avea grijă acolo de copiii cele două surori migrante, deoarece ea este prea bolnavă pentru a lucra pentru bani și, în felul acesta, ea simte că participă la susținerea familiei ei

III. 5. 4. Dificultăți în transferul îngrijirii

Femeile întâmpină și *probleme cu transferul îngrijirii*. Nu întotdeauna cei lăsați în locul lor reușesc să se ridice la nivelul sarcinii primite, apar evenimente deosebite care cer prezența unor reprezentanți legali în viața copiilor, sau protejarea excesivă a copiilor se întoarce împotriva acestora. Mirela a renunțat la a merge la muncă în străinătate, pentru că soțul ei care trebuia să aibă grijă de cele două fete adolescente a început să aibă probleme cu alcoolul. Fetele disperate și-au chemat înapoi mama și au rugat-o să nu mai plece. Mioara a trecut printr-un adevărat coșmar atunci când fiul ei, lăsat în grija unei vecine și a unei prietene, a trebuit să suporte o intervenție chirurgicală de urgență. Femeile au dus copilul la spital și au stat cu el, dar în momentul în care trebuia ca cineva să își dea acordul pentru anestezia totală, toată lumea a intrat în panică, pentru că ambii părinți erau plecați în Spania, și în mod legal nu exista nici un tutore al copilului în România. Mioara a vorbit la telefon cu medicul și i-a dat consimțământul verbal, iar apoi i-a trimis un SMS prin care își manifesta acordul pentru anestezia completă. Deși în România a fost introdusă o lege prin care părinții sunt obligați să desemneze și să anunțe reprezentantul legal al copiilor rămași în țară pe perioada lipsei lor de acasă, această lege nu prea funcționează. Reprezentanții autorităților înțeleg din această lege că prin declarațiile părinților vor fi în măsură să afle pe care copii să-i șteargă de pe lista ajutoarelor sociale, dat fiind faptul că părinții lor au acum un venit. Părinții percep această lege ca fiind un control abuziv al statului asupra vieților lor, și nu se simt deloc ajutați de ea.

III. 6. Relaționarea în cadrul familiilor transnaționale

III. 6. 1. Utilizarea noilor tehnologii și a ritualurile de comunicare

Mamele migrante din cercetarea noastră păstrează intimitatea familială „virtuală”, comunicând regulat cu cei de acasă (zilnic cel mai des, până la săptămânal cel mai rar) (Parreñas, 2005b, Wilding, 2006; Vertovec, 2004, 2006, 2009). Astfel, femeile migrante atribuie sarcini de la distanță, verifică îndeplinirea lor și oferă recompense, cea mai mare parte fiind materiale. Telefonul este cel mai utilizat, dar am întâlnit cazuri în care internetul a fost utilizat, pentru ca femeile să mențină o relație activă cu cei de la domiciliu.

Maria și Cristi, care au lăsat copilul nou-născut în grija părinților Mariei și au instalat un calculator în casa din sat cu acces la internet. Folosind webcam-ul, au putut să aibă contact vizual periodic chiar și cu copilul. Comunicarea a urmărit anumite reguli. La ora stabilită. în fiecare seară, mama și tata intrau pe internet în Italia. Acasă, la aceeași oră, se strângeau în fața calculatorului bunicii și copilul. Am considerat părut impresionant modul în care au plasat calculatorul în mijlocul camerei copilului, plin de jucării. Micuțul știe cum să pornească calculatorul singur, Messenger-ul pornind automat. Bunicii nu știu cum să folosească calculatorul pentru alte scopuri. Nici nu știu să scrie. Ei folosesc doar funcțiile audio și video ale Messenger-ului pentru a comunica.

Folosirea internetului în satele românești este rară, doar familiile de migranți și câțiva intelectuali au aderat la această tehnologie. Totuși, datorită ofertelor bune ale furnizorilor de internet în perioada crizei economice, devine din ce în ce mai popular și printre ne-migranți.

Exemplul familiilor migrante de a avea o conexiune la internet este preluată de familiile din sat, de asemenea, migranții participând astfel în avansarea tehnologică a satelor într-un mod indirect

Dincolo de comunicarea regulată care devine ca un ritual în familie - oră exactă și / sau de zile pentru comunicare - telefonul mobil este un accesoriu obligatoriu al celor de acasă și a femeilor migrante. În plus, SMS-uri, fiind ieftine, sunt adesea trimise doar pentru a comunica (destul de des, mai multe pe zi sunt schimbate între mame și copii).

În timpul interviurilor, doi dintre respondenții mei au primit SMS-uri de la membri de familie în Italia, respectiv Spania: Radu a primit un SMS de la mama lui,

„...al treilea pe acea zi” (așa a spus el - și era doar 11.10 dimineața), și mama Dăriei de la Daria care îi spunea despre un cadou pe care l-a cumpărat pentru una din surorile de acasă. Acești doi participanți la cercetare erau printre puținii din sat a căror membri migranți de familie încă nu sosise acasă, fiind așteptați pentru zilele următoare.

Comunicarea telefonică este încurajată și de modificările care apar în serviciile de comunicații. În timp ce cu câțiva ani în urmă, modul cel mai ieftin de comunicare era de a suna prin telefon din străinătate, și nu invers, în ultima perioadă, sub presiunea reglementărilor de comunicare ale UE, dar și ca o reacție la criza economică care a afectat veniturile lor, companiile de telecomunicație din România oferă prețuri acceptabile pentru convorbirile internaționale. La o scurtă privire asupra prețurilor principalilor furnizori de telefonie din România, am observat că țările în care e cel mai ieftin să suni sunt aproximativ identice cu țările având cel mai mare număr de migranți români - anumite țări din EU, SUA și Canada (până la 7-9 eurocenți pe minut). Operatorii de telefonie sunt din ce în ce mai conștienții de „beneficiile” comunicării transnaționale și își schimbă tarifele în acest sens.

III. 6. 2. Modalitățile de transport și creșterea mobilității

Datorită curselor regulate ale mijloacelor de transport în comun care s-au dezvoltat în ultimii ani între comunitățile de origine și comunitățile de destinație, se asigură un flux constant și al obiectelor materiale, care asigură un contact indirect între mame și copii. Astfel, prin pachetele lunare sau săptămânale, în multe cazuri reciproce, se transmit cadouri, chiar alimente și bunuri uzuale, dar mai ales poze și înregistrări video (mai ales acolo unde accesul la internet este greu) (Zontini, 2004, 2010 Schmalzbauer, 2005).

Banii ajung frecvent în țară prin aceste pachete sau mult mai des prin serviciile de transfer rapid sau prin acces comun la conturile bancare. Modul în care sunt cheltuiți banii primiți de către copil se decide în cele mai multe cazuri împreună cu mama migrantă, mai mult, banii sunt trimiși pentru cheltuieli care în prealabil au fost admise de mamă. În România întâlnim și vizitele reciproce între mame și copii, mult mai frecvente decât în alte țări: de exemplu în Ucraina (Piperno, 2007), în Filipine (Parreñas, 2005) sau Honduras (Schmalzbauer, 2005) aceste vizite sunt extrem de rare și la perioade lungi de timp. Mamele migrante din România vin în țară cel puțin odată de an, de regulă în vacanța de vară și locuiesc acasă 2-3 luni și/sau de sărbători

(Crăciun sau Paști). În cazul în care mamele nu se întorc în țară, copiii din România merg cu ocazia acestor vacanțe la mame.

Aceste vizite reciproce sunt datorate statutului de migrant legal la care au acces românii (Piperno, 2007) și mai ales mijloacelor de transport ieftine. Vizitele reciproce, cu accent pe migrarea persoanelor în vârstă pentru a ajuta adulții migranți în creșterea copiilor în străinătate, a fost subliniată și în cazul familiilor transnaționale chineze cu membrii trăind la distanțe foarte mari (SUA) unii de ceilalți (Kim, 2008), explicația acestei co-prezențe fiind sentimentul profund de atașament familial specific tradiției familiei chineze

III. 7. Manifestarea maternității transnaționale

III. 7. 1. Modelul îngrijirii în cadrul maternității transnaționale

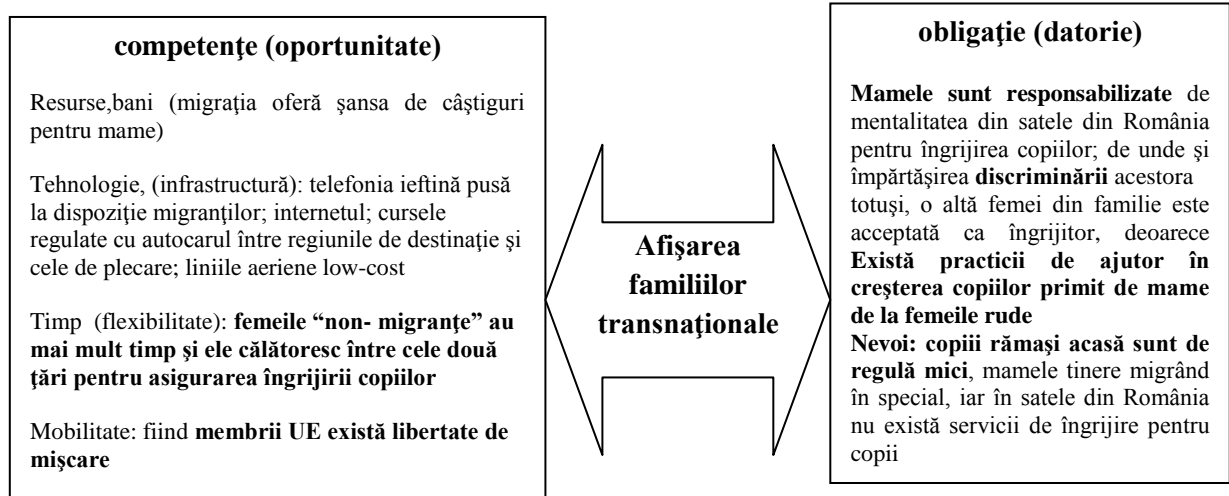
În interpretarea rezultatelor cercetării am urmat propunerile făcute de Baldassar et al. (2007) în cadrul descrierii modului de funcționare transnațională activă a relațiilor de familie în cazul îngrijirii. În analiza mea, caracteristicile specifice de migrație ale femeilor din România sunt accentuate.

III. 7.2 Modelul funcționării maternității transnaționale

Pentru a înțelege modul de funcționare a maternității transnaționale, în cazul femeilor din România, care sunt nevoite să se confrunte cu un discurs defăimător, am considerat că este necesar să se adauge conceptul de afișare, introdus recent în studiul familiilor (Fisch, 2007) și mai mult recent în cel al familiilor transnaționale (Heath et al. 2009, Kim 2008). Această idee subliniază faptul că pentru familii, modul în care sunt afișate, prezentate ca o familie față de membrii lor, dar și față de public, este important.

Îngrijirea în Maternitatea Transnațională		
<p><i>Tipuri ale îngrijirii:</i></p> <p>Financiar (redefinirea maternității) Emoțional/moral: reciproc între femeile migrante și ceilalți membri Suport educațional al copiilor Cazare: asigură locuirea în ambele țării Transferul îngrijirii practic/personal: femeile “non-migrante” din familie au grijă de copii în țară și în străinătate</p>	<p><i>Moduri ale îngrijirii:</i></p> <p>Comunicare tehnologică: telefoane, SMS, internet: comunicare on-line audio/video, e-mail-ul foarte puțin utilizat Vizite mutuale: <i>turist:</i> membrii familiei “non-migranți”, în special copii în vacanță vizite pentru îngrijire în ambele țării special: evenimente deosebite în familie <i>rutină:</i> concediile și vacanțele sunt petrecute împreună</p>	<p><i>Pattern-uri ale Îngrijirii:</i></p> <p>Rutină: femeile care preiau sarcinile de îngrijire a copiilor sunt responsabile de situațiile de rutină. Orice decizie mai importantă fiind negociată cu mama migrantă Criză: există situații limită care presupune prezența unui reprezentat legal al copilul, dificile mai ales când lipsesc ambii părinți</p>

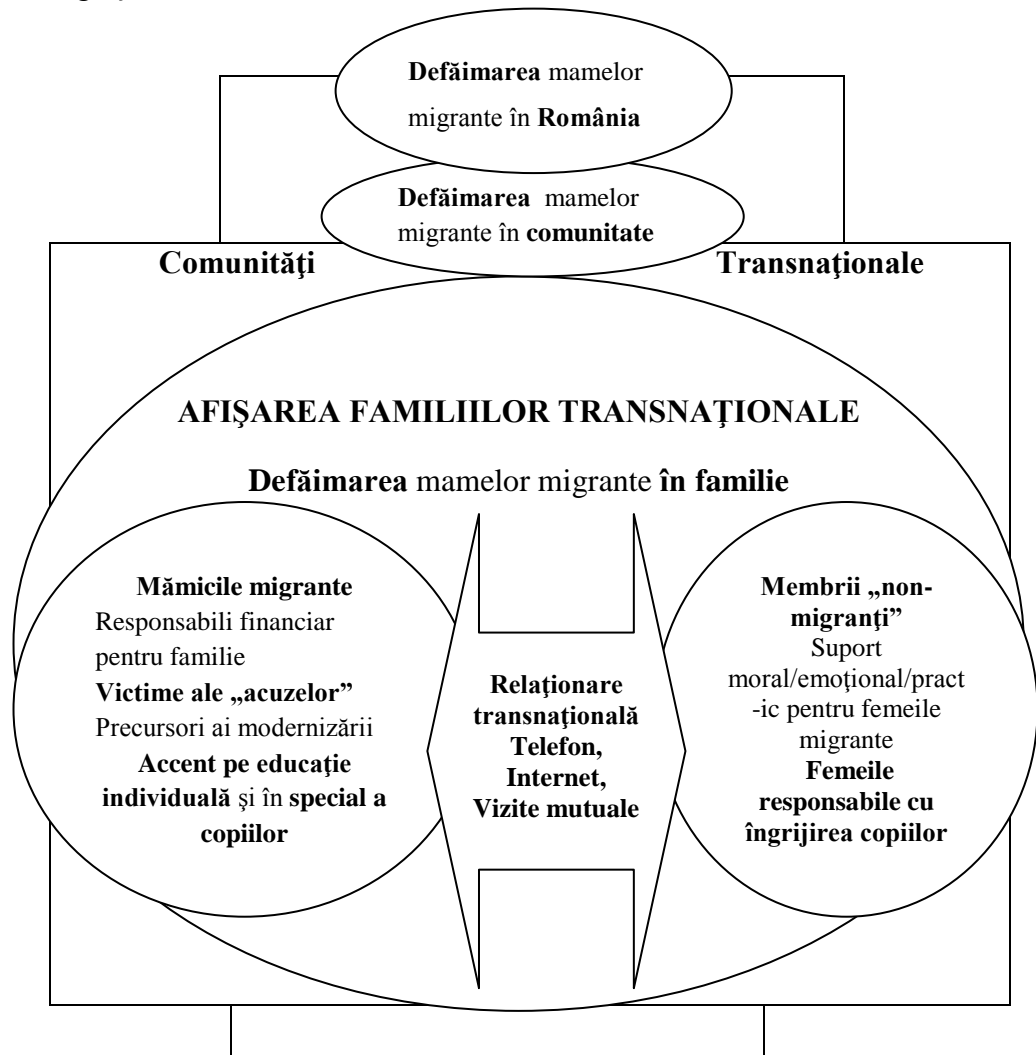
(mediată de către o dialectică a competențelor, obligațiilor și angajamentelor negociate)

Negocierea aranjamentelor în familie		
<p><i>Relațiile de rudenie</i></p> <p>Femeile din România au un istoric în transferul îngrijirii copiilor Femeile primesc Permisivitatea de a pleca pentru că aduc bani familiei și pentru că trăiesc în comunități transnaționale în care maternitatea transnațională devine un mod comun de existență Suportul femeilor “non-migrante” din familie Relații între fiice și mame, surori, cumnate, în transferul îngrijirii</p>	<p><i>Ciclul/cursul vieții</i></p> <p>De regulă migrează femei adulte, capabile să câștige bani, singure sau însoțite de soți, și lasă acasă copii mici.</p> <p>Femeile bătrâne, femei mai puțin apte de muncă, sau femei foarte tinere, se implică în îngrijirea copiilor fie acasă, fie în străinătate.</p> <p>Copiii cresc și relaționează direct cu mama migrantă</p>	<p><i>Istoria migrației:</i> Mamele migrante fac parte din prima generație de migranți, dar deja asistăm la apariția celei de a doua generație de migranți</p> <p><i>Tipurile:</i> Am întâlnit două tipuri de migrație: migrația ciclică și migrație pe perioade lungi</p> <p><i>Individual (profesional) :</i> Avem de a face în special cu o migrație pentru bani, dar se întâmplă ca femeile migrante să întâlnească oportunități profesionale în străinătate și tot mai multe doresc să se dezvolte prin continuarea studiilor Trăind în comunități transnaționale femeile își dezvoltă identități transnaționale, cu o orientare puternică spre țara de origine și au deschidere la mobilitate</p>

Îngrijirea în cadrul maternității transnaționale (Figura nr. 2)

Spre deosebire de Baldassar și colegile sale în cercetarea cărora migranții sunt responsabili pentru îngrijirea bătrânilor de acasă, mamele migrante prezentate de mine trebuie să asigure îngrijirea copiilor de acasă, dar în multe cazuri și a copiilor care le însoțesc în migrație.

Modelul funcționării maternității transnaționale a femeilor migrante din România,

Grafic 1

Diagrama reprezentând funcționarea maternității transnaționale în România (nr grafic. 1) arată că atunci când vorbim despre mamele migrante, avem nevoie de o viziune largă, în scopul de a înțelege acest fenomen.

Așa cum am menționat aceste femei sunt supuse unui discurs defăimător la nivel macro, mezzo, micro: discursul media din România, comunitățile transnaționale din care fac parte și chiar familie. Familiile transnaționale trăiesc în comunitățile transnaționale pe care le influențează prin impactul asupra modernizării lor și creșterea dorinței de migrare a membrilor comunităților respective pe care îi și ajută în acest demers. Observăm că familiile transnaționale depășesc granițele comunităților

transnaționale și ale țării, foarte important fiind pentru ele afișarea funcționalității lor atât în cadrul familiei, în comunitățile transnaționale, dar și în străinătate. Pentru familiile care au mame migrante este important ca acestea să reușească în îndeplinirea rolului de mamă pentru a se putea afișa ca o familie. De aceea mamele migrante sunt sprijinite de membrii „non-migranți” în îndeplinirea sarcinilor de mame, dar și sunt susținute prin discursuri publice care să demonstreze reușita lor dublă de femei migrantă și mamă.

Pentru reușita afișării funcționalității familiei transnaționale, membrii „non-migranți” oferă suport moral/emoțional/practic pentru femeile migrante și devin responsabili cu gospodăria din țară. Femeile „non-migrante” devin responsabile cu îngrijirea copiilor. Mamele migrante sunt responsabilii financiari pentru bunăstarea familie și deși sunt „victime” ale discursului defăimător, reușesc să găsească în migrație resurse pentru o împuternicire personală, obținând un rol de partener al cuplului. Educația lor și a copiilor lor devine principalul scop al acestor mămici transnaționale. Mamele transnaționale și membrii „non-migranți” relaționează transnațional prin comunicare transnațională (telefon, internet) și prin vizitele mutuale des întâlnite.

Maternitatea transnațională e o formă de viață sau o fază în viața de familie a mamelor migrante care are, la fel ca numeroasele alte varietăți de forme de viață familială, urcușurile și coborâșurile sale. În România, acest tip de familie se află într-o fază de respingere de către opinia publică în această perioadă, similar cu situația în care se află în foarte multe societăți „noile” tipuri de familie: familiile cu mame „singure”, familiile mixte etnic, familiile având copii adoptați internațional (în special atunci când copiii sunt de altă rasă decât populația majoritară); familiile homosexuale. De aceea, dacă întâlnim toleranță de nivele diferite în ceea ce privește alte forme de familii transnaționale (cele cu copii adulți migranți, sau cu tată migrant), toleranța este scăzută față de maternitatea transnațională, datorită expectanțelor societății românești și din multe alte țări ca mama să stea în permanență lângă copii.

IV. Concluzii

IV. 1. Sumarul cercetării

În demersul meu m-am bazat pe reperele teoretice ale transnaționalismului în migrație, abordare relativ recentă, de la începutul anilor 90 (studiile migrației începând

din anii 20). Studii și mai recente (ultimii 7-5 ani), ca o consecință a studiilor transnaționale, accentuează efectele migrației asupra țării de origine. De aceea, cercetarea mea se concentrează asupra membrilor de familie migranți la ei „acasă”, adică în România. În cadrul teoriilor migrației transnaționale, mi-am dedicat atenția domeniului familiilor transnaționale, în cadrul căruia am delimitat subdomeniul maternității transnaționale. Prin conectarea domeniului maternității transnaționale la cel al familiilor transnaționale am reușit să folosesc modelul îngrijirii transnaționale, ca model de teoretizare explicativ pentru îngrijirea în maternitatea transnațională și pe baza reprezentării grafice a rezultatelor am generat modelul funcționării maternității transnaționale în cazul femeilor din România. Am introdus conceptul teoretic de „afișare” al familiilor ca „motor” al funcționării lor. În abordarea metodologică calitativă a pe care am folosit-o, la partea de analiză a datelor, am realizat o îmbinare dintre analiza tematică și analiza narativă. La analiza narativă, am generat narațiuni ale mamelor migrante, având pe lângă ele și alți naratori ca subiecți ai unor interviuri. Prin analiza relatărilor celor 37 de participanți la cercetarea mea, am realizat 7 rapoarte de cercetare

IV. 2. Limitele cercetării

Cercetarea mea este despre maternitatea transnațională a mamelor migrante pentru muncă în străinătate. Deși există pattern-uri comune, lucrarea de față nu spune nimic despre migrația femeilor mame înalt calificate profesional din România. Ea se rezumă la femeile din satele din România a căror migrație este – cel puțin la nivel ideatic – temporară. Ele nu vor, chiar dacă de multe ori se întâmplă așa, să se stabilească în țările de destinație: toată energia și resursele sunt investite în proiectul de reîntoarcere, care se amână în mod repetat, până la aceea zi în care consideră că au câștigat suficient și pot să revină și să se reintegreze în propria țară.

Nu abordez modul în care aceste femei se adaptează la solicitările din străinătate, despre ce anume muncesc ele, cum se integrează în țările de destinație, care sunt problemele cu care se confruntă. De asemenea, nu studiez în cercetarea mea decât tangențial consecințele migrației asupra copiilor. Dimpotrivă, având ca subiect mămicile, sunt preocupată să pun în evidență strategiile lor. Aceasta nu înseamnă că nu sunt situații în care întâlnim cazuri cu disfuncționalități ale maternității transnaționale având consecințe negative asupra copiilor.

Au fost incluși în cercetare doar patru participanți copii de migranți , care au

fost adolescenți și tineri. Lipsește perspectiva copiilor mai mici, dar pentru că ar fi trebuit utilizate alte metode de culegere de date cu ei, nu am reușit să le creez spațiu în această lucrare.

IV. 3. Recomandări privind politicile sociale

Politicile sociale și programele de acțiune axate pe aceste categorii de copii trebuie să stimuleze și să dezvolte funcționarea acestor familii, și să renunțe la acuzarea părinților și tratarea implicită a copiilor ca victime, situație dureroasă atât pentru mamele migrante, pentru copiii rămași acasă, dar și pentru ceilalți membri ai familiilor transnaționale, toți fiind discriminați deopotrivă de către atitudinea actuală a societății românești în ceea ce îi privește. Sunt de așteptat derularea mai multor servicii, atât în țară cât și în străinătate, care să se ocupe de buna funcționare a acestor familii.

IV. 4. Noi direcții de cercetare ale familiilor transnaționale

Această lucrare aduce în literatura de specialitate perspectiva maternității transnaționale în cazul migrantelor din România. Pentru prima dată în literatura de specialitate, a fost aplicat modelul îngrijirii transnaționale (Baldassar et al, 2007) care are loc în cadrul familiilor transnaționale, asupra maternității transnaționale. La acest model am introdus încă un concept teoretic, cel de afișare, necesar explicării intensificării relaționării în cazul familiilor transnaționale discriminate, cum ar fi cazul familiilor cu mame migrante din România. Pe baza rezultatelor cercetării am generat, de asemenea, modelul funcționării maternității transnaționale, care impune analiza maternității transnaționale luând în calcul mai multe elemente (societatea, comunitățile transnaționale, familia) decât cele uzuale în literatura de specialitate (doar mama migrantă, relația mamă-copil sau triada mamă-copil-îngrijitor de acasă)..

Pe baza rezultatelor cercetării mele aș sugera două noi direcții spre care ar trebui să se îndrepte cercetările asupra familiilor transnaționale în România. Rolul pe care celelalte femei din familiile transnaționale îl joacă în reușita maternității merită studiat, ca prima propunere. Glisarea copiilor între țara de origine și țara de destinație, de multe ori însoțită de glisarea între sisteme educaționale diferite merită studiată, este ceea ce a doua direcție. Eu am reușit să le abordez doar parțial, nefiind obiectivele centrale ale cercetării mele.

Bibliografie:

Almack, K (2008) 'Display Work: Lesbian Parent Couples and their Families of Origin Negotiating New Kin Relationships', *Sociology*, 42, 6, 1183-1199.

Baldassar, L., Baldock C. V., Wilding R. (2007), *Families caring Across Borders. Migration, Ageing and Transnational Caregiving*, Palgrave MacMillan Press, New York:

Basch, L. G., N. Glick Schiller and C. Szanton Blanc (1994) *Nations unbound: transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*, Routledge, New York:

Bryceson, D. și Vuorela, U. (editori), *The Transnational Family. New European frontiers and global networks*,: Berg Press, Oxford

Dreby, J. (2007) „Children and power în Mexican transnational families”, *Journal of Marriage and Family*, 69, 4, 1050–64.

Erel, U. (2002), “Reconceptualizing Motherhood: Experiences of Migrant Women from Turkey living” în Bryceson, D. și Vuorela, U. (eds), *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*, Berg Press, Oxford, 127-146.

Finch, J. (2007) „Displaying Families”, *Sociology* 41,1, 65–81.

Finch, J. (2008) „Naming Names: Kinship, Individuality and Personal Names”, *Sociology*, 42, 4, 709-725

Fresnoza-Flot., A., (2009) „Migration status and transnational mothering: the case of Filipino migrants in France”, *Global Networks* 9, 2 (2009) 252–270.

GALLUP (2008), *National level analysis concerning the phenomenon of children left at home through the departure of parents for work abroad*, UNICEF România, http://www.unicef.org/România/ro/Raport_final_HAC.pdf, Ultima vizionare 3 ianuarie 2009

Herrera Lima, F. (2001) „Transnational families: Institutions of transnational social space”, în *New Transnational Social Spaces*, L. Pries (ed.), London: Routledge, pp. 77–93

Hondagneu-Sotelo, P. și Avila. E. (1997), «„I'm Here, but I'm There”: The Meanings of Latina Transnational Motherhood», *Gender and Society*, 11, 5, 548-571.

Hondagneu-Sotelo, P., (2000), "Feminism and Migration.", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571, 107-120

Kim J., (2008), *Transnationalising intergenerational relations: redefining and*

negotiating family care and support in an international migration context, This paper is presented at a joint session of the Research Committee on Sociology of [RC11] and of the Research Committee on Sociology of Childhood [RC53], The First International Sociological Association Forum of Sociology: Sociological Research and Public Debate, Barcelona, Spain, 5 to 8 September 2008

LARG, (2005). *Transnational, multi-local motherhood: experiences of separation and reunification among Latin American families in Canada* <http://www.yorku.ca/cohesion/LARG/html/largindex2.htm> Ultima vizionare 15 septembrie 2008

Levitt, P. și Glick Schiller N., (2004), "Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society", *International Migration Review* 38, 3, 1002–39

Levitt, P., Jaworsky, N. (2007), „Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends”, *Annual Review of Sociology*, 33, 129-156.

Levitt, P. și Sørensen N.N. (2004) „The transnational turn in migration studies”, *Global Migration Perspectives* Nr. 6, Global Commission on International Migration, Geneva

Levitt, P. și Waters M.C (2002) „Introduction”, în *The Changing Face of Home*, Levitt P. și Waters M.C. (eds), Russell Sage Foundation, New York, 1–30

Levitt, P., DeWind J. și Vertovec S. (eds) (2003) „Transnational migration: International Perspectives” special issue of *International Migration Review*, 3

Morokvasik, M., (1984), „Birds of Passage are also Women...”, *International Migration Review*, 1, 4, Special Issue: *Women in Migration*, 886-907

Morokvasik, M. (2004) “‘Settled in mobility’: engendering post-wall migration in Europe”, *Feminist Review*, 77, 1, 7–25

Morokvasik, M., (2007), “Migration, Gender, Empowerment”, în Leny, I., Ullrich, C., Ferseh, B., (eds.) *Gender Orders Unbound, Globalizations, Restructuring and Reciprocity.*, Barbara Budrich Publisher, Opladen; Framington Hills, 69-97

Moon, S, (2003), „Immigration and Mothering – Case Studies from Two Generations of Korean Immigrant Women”, *Gender & Society*, 17, 6, 840-860

Orellana, M. F., Thorne B., Chee A. și Lam W. S. E (2001) „Transnational childhoods: the participation of children in processes of family migration”, *Social Problems*, 48, 4, 572–91

Parreñas, R. S. (2001) „Mothering from a distance: emotions, gender, and intergenerational relations in Filipino transnational families”, *Feminist Studies*, 27, 2,

361–90.

Parreñas, R., (2005), *Children of global migration: Transnational families and gendered woes*, Stanford University Press, Stanford

Parreñas, R., (2005), „Long distance intimacy: class, gender and intergenerational relations between mothers and children in Filipino transnational families”, *Global Networks*, 5, 4., 317–336.

Parreñas, R. (2006), *Understanding the Backlash: Why Transnational Migrant Families Are Considered the "Wrong Kind of Family" in the Philippines'* <http://globalchild.rutgers.edu/pdf/Salazar>. Ultima vizionare 15 august 2008

Parreñas, R., (2009), *The Gender Revolution in the Philippines: Migrant Care Workers and Social Transformations*, <http://www.wide-network.ch/pdf/presentationsJaKo/Parrenas.pdf> , ulima vizionare 28 septembrie 2009

Pasti, V. (2003), *The Last Inequality, Gender Relationships in România*, Iasi: Polirom.

Piperno, F. (2007), „From Care Drain to Care Gain: Migration in România and Ukraine and the rise of transnational welfare”, *Development*, 50, 4, 63-68.

Pribilsky, J. (2004), „Aprendemos a convivir: conjugal relations, co-parenting, and family life among Ecuadorian transnational migrants in New York City and the Ecuadorian”, *Global Networks*, 4, 3, 313-334.

Rajman, R., Schammah-Gesser, S. și Kamp, A. (2003), „International Migration, Domestic Work and Care Work – Undocumented Latina Migrants in Israel”, *Gender & Society*, 17, 5, 727-749.

Sandu, D. et al. (2007), *Effects of migration: children left at home*, Bucharest, Open Society Foundation, <http://www.osf.ro>. Ultima vizionare 15 ianuarie 2008

Sandu, D. et al. (2008), *Effects of migration: Children left at home. Risk and solutions*, Bucharest, Open Society Foundation, <http://www.osf.ro>. Ultima vizionare 15 ianuarie 2008v

Schmalzbauer, L. (2004), „Searching for Wages and Mothering from Afar: The Case of Honduran Transnational Families”, *Journal of marriage and family*, 66, 1317-133.

Schmalzbauer, L. (2005), *Striving and Surviving, A Daily Life Analysis of Honduran Transnational Families*, Routledge, New York

Schmalzbauer, L. (2008), „Family divided: the class formation of Honduran transnational Families”, *Global Networks*, Vol. 8, nr 3, pp.329 -346.

Sørensen, N., N. (2005) *Transnational family life across the Atlantic: The experience of Colombian and Dominican migrants in Europe*.

http://www.nias.knaw.nl/en/news_forthcoming_activities/lutz/new_3/sorensen.pdf. Ultima vizionare 3 ianuarie 2008

Tolstokorova, A. (2008), "Locally Neglected, Globally Engaged: Ukrainian Women on the Move", în Anderl, R., Arich-Gerz, B. și Schmiede, R. (eds.), *Technologies of Globalization. International Conference Proceeding*, Technical University Darmstadt, pp. 44-61.

Tolstokorova, A., (2009), „Costs and Benefits of Labour Migration for Ukrainian Transnational Families: Connection or Consumption?“, *Les Cahiers de l'Urmis*, nr 12, <http://urmis.revues.org/index868.html>. Ultima vizionare 3 mai 2010

Vertovec, S. (2009), *Transnationalism*, Taylor & Francis e-Library Press, London

Vourela. U. (2002), "Transnational families: Imagined and Real Communities", în Bryceson, D. and Vuorela, U. (eds), *The Transnational Family. New European frontiers and global networks*, Oxford: Berg Press, pp.63-83.

Wilding, R. (2006), " "Virtual" intimacies? Families communicating across transnational context", *Global Networks*, 6, 2, 125-142.

Zontini, E. (2004) „Immigrant Women in Barcelona: Coping with the Consequences of Transnational Lives”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30, 6, 1113–1144

Zontini, E. (2010). *Transnational Families, Migration and Gender: Moroccan and Filipino Women in Bologna and Barcelona*, Berghan Books